

Дональд А.Норман

Значущий, стійкий,
орієнтований на людство

Дизайн для кращого світу

ArtHuss

Київ • Видавництво »ArtHuss« • 2023

Моїм студентам:
Колишнім, теперішнім та прийдешнім

Зміст

I ШТУЧНІСТЬ: МАЙЖЕ ВСЕ, ЩО Я БАЧУ, – ШТУЧНЕ.....	1
1 Майже все штучне було створене за допомогою дизайну.....	3
2 Наш штучний спосіб життя є нераціональним.....	11
3 Чому історія має значення.....	15
4 Точні, але штучні вимірювання.....	27
5 Якщо технології втягнули нас у сьогоdnішній безлад, то чи можуть вони витягнути нас звідси?.....	39
6 Ця книга: змістовна та орієнтована на людство.....	47
II ЗНАЧУЩІСТЬ: СПІЛКУЙТЕСЯ ЗРОЗУМІЛОЮ МОВОЮ.....	55
7 Потреба в сенсі.....	57
8 Вимірювання у фізичних науках.....	63
9 Вимірювання того, що важливо для людей.....	67
10 Валовий внутрішній продукт.....	79
11 Які виміри дійсно важливі для людей?.....	87
12 Людська поведінка та економіка.....	103
III СТАЛИЙ РОЗВИТОК: УСУНУТИ ТА ВИПРАВИТИ ШКОДУ, ЗАВДАНУ ЕКОСИСТЕМАМ СВІТУ	113
13 Ми живемо в епоху відходів.....	115
14 Як світ опинився у сьогоdnішній скруті?.....	119
15 Сталий розвиток має багато складових та наслідків.....	125
16 Дизайн, продукція, сталість та циркулярна економіка.....	131
17 Практичні труднощі впровадження циркулярного дизайну.....	139
18 Сталі, надійні та стійкі системи.....	147
19 Розуміння людьми систем.....	155
20 Робота зі складними соціотехнічними системами.....	167
21 Ще не пізно.....	177

IV ОРІЄНТАЦІЯ НА ЛЮДСТВО: ЗВЕРТАЙТЕ УВАГУ НА ВСІ АСПЕКТИ СВІТУ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ЖИТТЯ.....	179
22 Перехід від людини до людства.....	181
23 Демократизація проєктування та розвитку.....	187
24 Люди проєктують для себе	195
25 Дизайн Х: підхід до великих, складних систем.....	203
26 Там, де інкременталізм (плутанина) не спрацьовує.....	209
27 Інкрементний модульний дизайн.....	213
28 Коли великі міждисциплінарні проєкти необхідні.....	217
29 Робота з масштабом.....	225
30 Дизайн: необхідний, але недостатній.....	231
V ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ.....	237
31 Чому так важко змінюватися.....	239
32 Люди мобілізуються для досягнення спільної мети.....	249
33 Що має змінитися?.....	251
34 Панування технологій.....	265
35 Майбутнє технологій.....	275
VI ДІЯ: ВЧИСЯ, ДУМАЙ, ВИРІШУЙ, ДІЙ.....	283
36 Що можна зробити?.....	285
37 Що ми можемо зробити?.....	291
38 Основні моменти цієї книги.....	301
Подяки.....	311
Примітки.....	315
Список джерел.....	355
Показчик.....	351

I

Штучність

Майже Все, Що Я Бачу, – Штучне

Малюнок 1.1

Вид з мого вікна: все створено за допомогою дизайну. Фото автора.

Майже Усе Штучне

Було Створене За Допомогою Дизайну

Коли я сідаю писати, я дивлюся на південь, у вікно ліворуч від мене, на вид зовні. Я живу на крутому пагорбі у Сан-Дієго, штат Каліфорнія (місцева назва — Гора Соледад), тож мій погляд простягається на багато миль, на дерева та рослинність за вікном, населені бджолами, ящірками та колібри, сороками й воронами, червоногрудими яструбами та іншими істотами, яких я навіть не знаю. Зрідка навіть з'являється кролик. Удалині я бачу води затоки Мішн-Бей з безліччю маленьких човнів, Тихий океан праворуч, з його великими човнами та кораблями, а у ясний день — навіть пагорби Островів Коронадо та гірський хребет сусідньої Мексики.

Майже все, що я бачу — штучне, сконструйоване. Будинок — спроектований і зведений людьми, і навіть пагорби і яри, якими раніше було подвір'я, дбайливо вирівняні й зглажені: перші розкопані, другі засипані землею, частина якої залишилася з будівництва Мішн Бей, котра колись була болотом.

Результатом цієї трансформації став найбільший створений людиною водний парк у Сполучених Штатах, де, як це часто буває з такими проєктами, екологічні проблеми поступилися вимогам відпочивальників.

Рослини й тварини — це частина природи, проте їх ретельно доглядають люди, які позбавляються того, що їм не подобається. Будинки й дороги чітко спроектовані; рослини дбайливо посаджені й доглянуті — від трави до височенних пальм, деякі з яких сягають 30 метрів заввишки. Бур'яни не були заплановані — вони побічний ефект, який іноді називають «неочікуваними наслідками», за винятком того, що бур'яни завжди очікувані.

А як щодо тварин?

Дикий світ є природним, але його існування і виживання повністю залежать від того, чи запропонує їм захист людська спільнота, а також від рослин і будівель, де можна облаштувати нори й гнізда. Усі вони не можуть існувати без їжі: і листя, і квіти для одних птахів, насіння, комахи й хробаки — для інших, дрібні тварини й птахи — для хижаків, таких як яструби. Тож можна сказати, що наявність усього живого є ще одним побічним ефектом: я підозрюю, що деякі істоти були очікуваними й бажаними гостями, але деякі з них, такі як бур'яни, ховрахи та гримучі змії, вважаються незручними й шкідливими.

Зверніть увагу, що навіть терміни «бур'ян» і «шкідник» є штучними, оскільки не є природними. Бур'ян — це цілком нормальна рослина, так само як і тварина, яку люди називають шкідником. Вона стала такою у процесі еволюції, щоб вижити. Це люди навішують ярлики на ці природні форми життя залежно від свого ставлення до рослин, таких як пальми й кульбаби, або до тварин, таких

як колібрі й ховрахи. Люди віддають перевагу траві, ретельно підстрижений і доглянутій: бур'яни ж виглядають незграбно. Людям подобаються тварини, які не псують навколишнє середовище (або вони принаймні мають робити це непомітно). Ховрахи риють нори у землі, руйнуючи »природність» посаджених людиною, підстрижених і доглянутих газонів. Це непогана метафора для багатьох світових недуг. Ми любимо різноманітність і природність, але тільки допоки це не заважає нам жити.

Ми живемо у світі, створеному людьми. Експонатів достатньо — від наших будинків і одягу до інструментів і книг. Концепції країн і форм правління є штучними, вигаданими людьми. Навіть речі, які ми вважаємо природними, частиною природи — такі як земля, навколишнє середовище, тварини й рослини — були сформовані і зазнали впливу людської діяльності. Й дизайн вплинув не лише на об'єкти. Люди винайшли — спроектували — організаційні структури та способи управління одне одним. Полювання та землеробство. Способи заготівлі та приготування їжі. Що ще? Назвіть що завгодно, і ви зрозумієте, що все це штучне, сконструйоване. Гроші, закони та юристи, одяг, поняття «країна», те, як називають людей. І ці конструкції також змінюють і нас, тому ми більше не є природними.

Речі, які ми проєктуємо — штучні, вони змінюють нашу поведінку і дії: так само, як ми проєктуванням змінили речі, ці речі змінюють нас, впливаючи на те, як ми поведимося і живемо. Ми проєктуємо світ, а він, своєю чергою, проєктує нас. Кожен з нас є лише однією з багатьох частин складної, співзалежної, динамічної системи, яка охоплює все людство, всю Землю, і, якщо вже на те пішло, всю Сонячну систему, бо наше життя, навіть наша генетика і речі, що нас оточують, розвинулися так, щоб вписатися в цикли погоди, припливів і відпливів океану, тривалість дня і клімат — на все це значною мірою впливає розташування Землі у межах Сонячної системи. Ми не можемо ані вижити, ані навіть діяти поодиночі, а лише у межах соціуму, в якому існуємо.

Чому Наш Штучний Світ Здається Таким Природним?

Поки Британія правила Індією, вона накладала суворі обмеження та запроваджувала правила поведінки для індійців, ставлячись до них як до громадян другого сорту. У 1947 році Джавахарлал Неру став першим прем'єр-міністром Індії після того, як індійці змусили британців покинути країну. Але хоча дітям-індійцям з вищих каст було дозволено навчатися у найкращих навчальних закладах Англії (Ітон, Гарроу, Вінчестер, Кембридж та Оксфорд), »їхня расова приналежність [все ще] відкидала їх на нижчий рівень». Згодом Неру назвав дивним те, «що ми, або більшість з нас, прийняли її [цю ієрархічну систему] як природний і неминучий порядок нашого життя і долі». Те ж саме

стосується всіх і кожного з нас. Наш спосіб існування, наш спосіб буття здається природним. Зрештою, це те, що ми відчуваємо від самого народження. Дуже важко сидіти склавши руки й обдумувати альтернативи, важко усвідомити, що не обов'язково має бути саме так. Коли у нас виникають проблеми з технологіями, ми занадто часто звинувачуємо себе. «Ні, часто кажу я, це не ваша вина: це через поганий дизайн». Що ж, сьогодні світ — це безлад, і коли люди скаржаться, я відповідаю так само: «Поганий дизайн». Я маю на увазі не той дизайн, що практикується сьогоднішніми професійними дизайнерами, а скоріше дизайн, який практикувався тими, хто протягом усієї історії людства винаходив, розбудовував і розвивав світ таким, яким ми знаємо його сьогодні.

Ми довго вважали, що Земля настільки величезна, що її ресурси для всіх практичних цілей нескінченні. Так, панівні класи припускали, що не всі люди рівні — деякі через те, що належали до вищих чи нижчих класів, деякі — через колір шкіри, релігію, місце походження чи систему переконань. Схоже, люди мають схильність утворювати невеликі групи, що співпрацюють і підтримують одна одну, а також відрізнати себе від інших людських груп багатьма способами у процесі, який антрополог Грегорі Бейтсон у 1930-х роках помітив у громадах, які він вивчав. Він назвав цю тенденцію «схизмогенезом». Замість того, щоб запозичувати і копіювати, аби сусідні суспільства стали більш схожими, багато хто прагне посилити відмінності. У результаті таких спотворень суспільства, які насправді дуже схожі, перетворюються на вкрай різні. Відмінності, що виникають через такі дії, стають надзвичайними, штучними, з'являються там, де раніше їх не було.

Люди здатні взяти майже будь-яку помітну відмінність і через схизмогенез або подібні механізми створити поділ і упередження там, де їх раніше не було. Ця тенденція, здається, лежить в основі дискримінації та упереджень за кольором шкіри, статтю, релігією, країною походження, мовою чи акцентом. Вона також є штучною, перетворюючи майже все, що відрізняє одну групу від іншої, на визначальну характеристику, яка пояснює, чому ці дві групи відрізняються одна від одної. Посилення невеликих, іноді несуттєвих відмінностей, може призвести до великих розбіжностей.

Ми повинні змінити самі основи нашого життя і буття. Ми повинні змінити наш спосіб існування на цій землі, усвідомлюючи, що ми всі тут разом, що ми, природа і навколишнє середовище, утворюємо складну систему, в якій зміна будь-якої частини може вплинути на усе. Щоб зрозуміти цю систему, ми маємо також опанувати її історію, оскільки нинішній стан нашої системи залежить від шляху, який ми обрали, і значною мірою визначається її історією. Тож ми повинні змінити самі основи нашого існування і нашого способу життя на цій землі.

Змінити спосіб нашого буття означає змінити майже все: те, як ми живемо, що робимо, у що віримо і як поведимося. Ми повинні поставити під сумнів і

переосмислити всі речі, які ми сприймаємо як належне, попри те, наскільки звичайними, розсудливими і логічними вони можуть здаватися. Для багатьох з цих переконань і дій цілком можуть існувати зовсім різні основи. Лише визнавши, що багато ідей і речей, які ми сприймаємо як належне, є штучними конструкціями, створеними людьми, які жили до нас, ми можемо почати все з чистого аркуша.